

tü híradásokból ismert prózai lemezeket. Örömünket csökkenti azonban az a tény, hogy a széles érdeklődésre számot tartó könyvecske sajnálatosan alacsony (mindössze 1000) példányszámban jelent meg. Féltő, hogy a legérdekesebbek: a kezdő lépésekkel olyannyira elfoglalt "egyszemélyes" hangtárak vezetői, s a "végvárák" népművelői és pedagógusai kapnak legkésőbb észbe, s éppen ők lesznek kénytelenek nélkülözni ezt a hézagpótló munkát.

GYIMES Ferenc

A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának évkönyvei III. 1976. (Szerk. Héberger Károly, Kéki Béla, Végh Ferenc) Bp. MTI Sokszt. 1976. 366 p.

Az intézményi évkönyvek hagyományos gyakorlatának megfelelően, az elmúlt időszak alatti működés leírásával kezdődik a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának harmadik évkönyve, mégis többet nyújt a szokásos összegezéseknél, mivel nem egy esztendő, hanem egy teljes ötéves tervidőszak (1971-1975) sokrétű tevékenységébe ad bepillantást az állomány alakulásától az egyetem könyvtári hálózata fejlesztésének problémaköréig. Kitér természetesen a szakmai továbbképzés, valamint a könyvtárban folyó kutatómunka főbb jellemzőire is, és megállapítja, hogy az intézmény "könyvtár-technológiai kutatóműhelynek tekinthető." Ha a recenzens a könyvtár-technológia kifejezést másként érti is, tény, hogy az évkönyv gazdag tartalma teljes egészében a szűken értelmezett könyvtári kutatásoké, ahol a hangsúly a könyvtáron, mint a kutatás tárgyán, és nem mint színhelyén van. Egy évkönyv ismertetése nem lehet alkalom (és nem is kíván az lenni) a "könyvtári kutatások" tartalmának tisztázására, a szerkesztőket azonban mindenképpen elismerés illeti, hogy évkönyvük formájában egy olyan tanulmánykötetet adtak kezünkbe, amelyben nem a könyvtárakban, könyvtárosok által végzett különféle tárgyú, hanem a könyvtár funkcióival, működési módjával és feltételeivel, az állomány alakulásával és használatával foglalkozó, vagy a könyvtári munka eredményességét mérő vizsgálódások kaptak helyet. Szorosan illeszkedik e sorba az egyetem multját idéző néhány cikk is, hiszen általában az anyaintézmény történetének feltárása, az egyetemtörténeti kutatás az egyetemi könyvtár par excellence feladata, és ezt a BME Központi Könyvtára mindig is magáénak érezte.

A könyvtár igazgatójának öt év főbb eseményeit, eredményeit és gondjait összefoglaló beszámolója után két izgalmas, a könyvtár állománya és működése szempontjából igen tanulságos, és egymáshoz nagyon közel álló vizsgálat eredményeiről olvashatunk dr. Frey Tamásné, illetve Nagy Ilona tollából. Sajnos, úgy tűnik, hogy a két felmérés - a villamosmérnökök doktori disszertációinak értékelése a szakirodalom felhasználása szempontjából, illetve a gépészmérnöki diplomatervek szakirodalmi hivatkozásainak elemzése - egymástól teljesen függetlenül, a másiktól mit sem tudva készült, és így számos összevetési lehetőség maradt kihasználatlanul. Frey Tamásné a tulajdonképpen vékonyka vizsgálati anyagból ("mindössze két év hazai termésének", 30 villamosmérnöki doktori disszertációnak és kontrollként 30 nyugatnémet

disszertációnak a hivatkozásaiból) sokoldalú és messzemenő következtetéseket von le. Elgondolkoztató megállapításai szerint a külföldi disszertációk lényegesen nagyobb mértékben használják fel az un. nem hagyományos dokumentumtipusokat, viszont a hazai szerzőknél lényegesen kisebb az anyanyelvi szakirodalom felhasználása és szélesebb a használt idegen nyelvek köre. A hazai disszertálók irodalomkutatói módszerei között első helyen a katalógus-használat és a folyóiratok "böngészése" áll, és - szemben a németekével - elsősorban gyenge a hivatkozások bibliográfiai pontossága. Nagy Ilona számottevő mennyiséget dolgozott fel: 239 gépészmérnöki diplomaterv szakirodalmi hivatkozásait vizsgálat gyakorlatilag a disszertáció-vizsgálatával azonos szempontok szerint: a felhasznált dokumentumok típusát, nyelvi és megjelenési megoszlását, lelőhelyét és a hivatkozások pontosságát figyelve. Sajnos az évkönyv szerkesztői sem kérték számon az eredmények összesítését, így csak az egyes szakok végzőseinek különböző szakirodalmi tájékozottságáról és tájékozódási módszereiről kapnak képet, általában a gépészmérnöki diplomatervek szakirodalmi hivatkozásairól nem. Az igen alapos és aprólékos elemzések azonban így is értékes tanulságot szolgálhatnak a könyvtár munkájához és a szakirodalmi ismeretek oktatásához. Kár, hogy a szerző megállapításaiból csak jórészt amúgy is közismert tények és kivánalmak (a hallgatók nyelvtudásának elégtelensége, a nem hagyományos dokumentumok könyvtári feldolgozásának fontossága) megisméltésére futotta.

Timon László már korábban is foglalkozott az Egyetem és Tizedes Osztályozás folyamatos fejlesztésének a szakkatalógusra való hatásával. Az évkönyvben megjelent tanulmánya is e kérdést feszegeti, dicséretesen széles szakirodalmi kitekintés alapján. A felvetett kérdés kétségtelenül meglévő problémája minden ETO rendszerű katalógussal rendelkező könyvtárnak - különösen a nagy állományú szakkönyvtáraknak. Ha van is olyan könyvtár, olyan szakkatalógus szerkesztő, vagy azt rendszeresen használó tájékoztató könyvtáros (és minden bizonnyal van), aki a szerző által javasolt megoldási módokkal nem ért egyet, a kérdés részletes tárgyalását és a megoldás kísérletét csak örömmel üdvözölhetjük. Örömmel legfeljebb az "időben osztott szakkatalógusok fejlesztési lehetőségei és a könyvtári munka gépesítése" című, a tanulmány egészébe nehezen illő, és a gépesítést tekintve igen felületes tájékozottságra való rész ronthatja.

Püsök Gyuláné "Olvasótermi ellátottság és állományhasználat" című írásában ismét az adatokon van a hangsúly, és ezek az adatok sokat mondanak. A cikk első táblázatából megdöbbenve olvashatjuk le, hogy 1973-ban 18 egyetemi könyvtárunk közül mindössze 3 rendelkezett elégségesnek mondható olvasótermi férőhellyel. A BME könyvtára 1974-ben a hallgatók számára csak a minimálisan megkívánt olvasótermi hely felét tudta biztosítani, az összes beiratkozott olvasók számához viszonyítva pedig a férőhely-ellátás még a 3 %-ot sem érte el. Csak az elismerés hangján lehet szólni a könyvtárról, hogy ilyen mostoha körülmények között is van energiája a beiratkozott olvasók - és külön az egyetem hallgatói - kölcsönzési és főként olvasótermi szakirodalomhasználati szokásait vizsgálni. A vizsgálat eredményei között érdemes felfigyelni arra, hogy 1970-hez képest jócskán megfordult a kölcsönzők és a helyben olvasók aránya (az előbbieket számszerű csökkenése mellett az utóbbiak jelentős emelkedésével), és hogy az összes beiratkozott olvasóhoz képest csökken az egyetemi hallgatók aránya. A további adatok részletes képet adnak az olvasóterem hallgatói igénybevételéről és forgalmáról. Sajnos a következtetések

és megállapítások némelyike e cikkben is csak az általános igazságok szintjéig jut el.

A kívülállónak érdekes olvasmány Somogyi Andrásné irásának első része, mely a könyvtár folyóirat-állományának kialakulását, rövid történetét és összetételét ismerteti. A folyóiratok használatának felméréséről beszámoló második rész pedig már nem csak a könyvtárról, hanem a könyvtárnak mond sokat; egyaránt bemutatva az egyes szakterületek folyóiratforgalmát (illetve igényét) és ellátottságát, a leggyakrabban használt folyóiratokat, a használat gyakoriságának időbeni és nyelvi megoszlását. Egy ilyen komoly használati elemzés nyilván hasznos segítséget nyújthat a könyvtár állománygyarapító munkájához, és a szűkös raktárviszonyok között talán munkaszervezési, állományelhelyezési módosításokhoz is tanácsot adhat.

Rohla Mártonné terjedelmében is jelentős elemzése a könyvtárközi kölcsönzési forgalmáról "jól időzítve" jelent meg a BME Központi Könyvtárának évkönyvében, hiszen nem rég látott napvilágot N. Rácz Aranka két cikke a Könyvtáros hasábjain, és a Kulturális Minisztériumban már készül az 1963. évit felváltó új jogszabály a könyvtárközi kölcsönzés rendjéről. E tanulmány is az általános érdeklődésre számot tartható bevezető és történeti résztől jut el a műegyetemi könyvtár konkrét gyakorlatának részletes elemzéséig. Az érdeklődő (vagy érdekelt) könyvtáros azonban ebből a részből is sokat tudhat meg: hogyan férhet hozzá egyik legnagyobb műszaki (és természettudományi) szakirodalmi gyűjteményünk gazdag állományához - saját olvasói érdekében.

Dr. Verbóczi Gyuláné a könyvtár különgyűjteményeiről ír, azok történetét, fejlesztési irányait és feltárásuk elvi kérdéseit egyaránt felölelő tanulmányában. A BME Központi Könyvtára 1954 óta kezeli különgyűjteményként a dokumentumok néhány (főleg formai szempontból elkülöníthető) típusát. A különgyűjtemények közül három tipikusan egyetemi könyvtári képződmény: a doktori disszertációk, az egyetemi jegyzetek gyűjteménye, és az ugynevezett egyetemi gyűjtemény, melyhez ebben az esetben a vegyes aprónyomtatványok is tartoznak. A Budapesti Műszaki Egyetemen elfogadott doktori disszertációkat a könyvtár a teljesség igényével gyűjti, helybenolvasásra bocsátja rendelkezésre, széles körű feltárásukról pedig (katalógusain kívül) "A magyar műszaki egyetemeken elfogadott doktori disszertációk jegyzéke" című kiadványsorozattal gondoskodik. Az egyetemi jegyzetek gyűjteményét 1962 óta gépi (előbb Hollerith-rendszerű, majd számítógépes) előállítású kötetkatalógusok tárják fel. Az egyetemi gyűjtemény - egyetemek, főiskolák tájékoztató, ismertető kiadványainak gyűjteménye - tartalmáról és hasznosíthatóságáról az érdeklődők (többek között) az annak állományából készülő "Európai műszaki egyetemek és főiskolák szakosítási rendje" című sorozatból szerezhetnek ismereteket. Természetes módon alkotnak különgyűjteményt a rajzok, metszetek, képek és térképek, valamint a szakirodalmi ellátás szempontjából nagy jelentőségű szabványok és szabadalmi leírások. Az 1954-től 1968-ig gyűjtött "vállalati irodalom" (termékismertető, prospektusok, árjegyzékek, katalógusok, gépkönyvek stb.) feldolgozási, tárolási és hasznosítási gondjaival a könyvtár nem tudott megbirkózni, és 1968-ban gyakorlatilag megszüntette ezt a gyűjteményt.

Érdekes és tanulságos olvasmány Engloner Erika összehasonlító tanulmánya nyolc egyetemi könyvtárunk könyvbeszerzési gyakorlatának és lehetőségeinek vizsgálatáról. Remélhetőleg az egyetemi könyvtárigazgatók tanácsa

felfigyel majd erre a tanulmányra és felhasználja munkájában a benne rejlő lehetőségeket.

Néhány külföldi egyetemi könyvtár szervezeti felépítését, szolgáltatásait, tevékenységét ismerteti Kalocsai Ilona, Körmendy Edit és Rajcsányi Ferencné az évkönyv következő lapjain. Az ismertetett könyvtársturkturák összehasonlítása a hazaiakkal, a tanulságok levonása nem lehet a recenzió feladata, de a figyelem felhívása az érdekes anyagra és az elgondolkoztató "összefoglaló tanulságok"-ra mindenképpen az.

Szögi László a Budapesti Műszaki Egyetem és jogelődei levéltári dokumentumainak feltárásáról, a Központi Könyvtár Levéltári Részlegének munkájáról számol be, majd Végh Ferenc elsősorban éppen a levéltár állománya alapján végzett egyetemtörténeti kutatásainak egy részét ismerhetjük meg. A fehérterror két esztendeje a Budapesti Műszaki Egyetemen című tanulmányából.

Az egyetem és a műszaki felsőoktatás történetét feltáró kutatásokat gazdagítja dr. Héberger Károlynak a Műszaki Tanárképző Főiskoláról írott "rövid áttekintése", mely a rövid életű intézmény minden lényeges adatát tartalmazza.

A Könyvtár kiadványait és munkatársainak szakirodalmi tevékenységét tartalmazó gazdag bibliográfia (Somogyi Andrásné munkája) a könyvtár tudományos tevékenységének olyan tükre, melynek külön elemzését is érdemes volna elvégezni.

A műfaj hagyományainak megfelelően a dolgozók névsora zárja a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának gazdag tartalmu évkönyvét, mely minden felsőoktatási intézmény könyvtárának, a szakkönyvtárak munkatársainak egyaránt sok tanulsággal szolgáló olvasmányokat kínál - remélhetőleg el is jut minél többjük asztalára.

MOHOR Jenő

Két kiadvány Debrecenből Hajdu-Biharról

Mit tehet a kritikus, ha történetesen olyan kiadványok birálatával bizzák meg, amelyek

- szervesen illeszkednek be a létrejöttüket elhatározó, illetve a kiadásukat megvalósító intézmény feladatrendszerébe,
- belbecsüknél fogva nemcsak formálisan, hanem igencsak érdemben vesznek részt a szóban forgó feladatrendszer kiteljesítésében,
- tartalmukat a kívánatos szakmai és műszaki színvonalon "adják elő"?

Nem tehet mást, mint hogy tárgyyszerűsége törekedve ismerteti és ezáltal a "célbavett" használók megkülönböztetett figyelmébe ajánlja őket.